

Patron

informace přátel drobných památek Jizerských hor

4/2012 (23. ročník)

Letošní první sníh v podbůří Jizerských hor

foto: Günter Menzel

OBSAH VYDÁNÍ PATRON 4/2012

Za severní hranici - VI. část	2	Poděkování	18
Na jih od Lwówka	2		
Kříž na modřínu	12	Liberecký historický uličník	19
Svěcení Pruského kříže	13	Ze vzpomínek pamětníků	21
Novinky z Lučan	14	Rohanův odpočinek - Rohans Ruhe	22
Pomníčky kolem Černé studnice	16	Osudy zámku v Pobiedné a jeho majitelé	24
Smírčí kříž 0517 dvakrát jinak	18	PF 2013	28

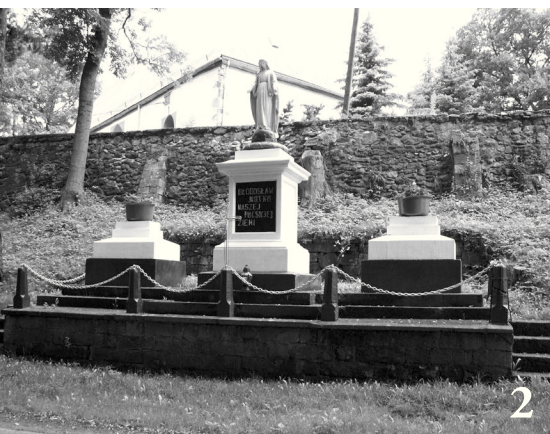
Za severní hranici – VI. část

Na jih od Lwówka

Jiří Pavelka, Raspenava

Na začátek šestého pokračování si dovolím malou zastávku v obci Dlužec. U domu čp. 62, za plotem přilehlého sadu, stojí smírčí kříž s výjevem dýky a meče (obr. 1). Podle pověsti tady měl ve 13. století zvrhlý syn zavraždit své rodiče.

Dále nás vesnická silnička dovede kolem kostela sv. Jadwigy (Hedviky), před nímž spatříte okázalý pomník Neposkrvněné Panny Marie (obr. 2), do obce Sobota. Uprostřed vsi se nacházela do 2. světové války honosná panská rezidence. Ve středověku tady stál hrad obehnaný příkopem s obrannou věží. Během stavebních úprav však byla věž stržena a příkop zasypan. Nová obranná budova ze 14. století byla opatřena padacím mostem. Koncem 13. století daroval místní kníže osadu jako léno rodu von Ryme, který sem přesídlil z Německa. Jako majitelé se udrželi do roku 1578, kdy vymřela mužská populace rodu von Ryme. Tehdy přešly majetky do rukou Zikmunda von Czettritz jako věno jeho ženy Sabiny z rodu von Ryme.

Roku 1591 se Magdalena von Czettritz provdala za barona Jáchyma von Braun, jehož rod se v Sobotě udržel do roku 1719, kdy majetek přešel do držav baronů von Hohberg z Prusic a roku 1770 se novým majitelem stal baron Georg Ferdinand von Zedlitz z Milkau a Frauenhain. Dne 18. 12. 1792 majetek zdědil jeho synovec hrabě Georg August Ludwig von Nostitz z Posadowic, jehož rod se zde udržel až do roku 1945. Počátkem 19. století se majitelem stává generál Ferdinand August Ludwig von Nostitz-Rieneck, který byl osobním pobočníkem feldmaršálka Gebharda Leberechta

von Blücher, jehož erb byl 19. 7. 1865 za vojenské zásluhy podložen železným křížem. Generál von Nostitz byl znám svým hrdinným činem, kdy v jedné z bitev zachránil feldmarsálkovi život.

Dalším majitelem se stal generálův syn, major ve výslužbě, hrabě Friedrich Wilhelm Nicolaus. Po jeho smrti roku 1916 byl do roku 1945 posledním majitelem Hans z rodu von Nostitz. Některé zdroje uvádějí, že vybavení zámku bylo rozkradeno sovětskými vojsky při únorovém obsazení Soboty. Jiní hovoří, že hrad byl vypálen a cenné památky na proslulého generála pohltily plameny. Po rezidenci dnes není ani památky. Zůstal jen zdí obehnaný přilehlý park z 18. století, který je dnes silně zanedbaný. V parku se nachází malá stavba rodového mauzolea z roku 1866, kde jako první našel místo posledního odpočinku právě generál von Nostitz (obr. 3). Jeho pohřbu se vzpomínkovou bohoslužbou se zúčastnil i pruský král Wilhelm I. Rabování sovětskými vojsky v roce 1945 neušlo ani toto malé mauzoleum. Co se dalo, to vojáci odnesli, těla uložená v hrobce vytahali z rakví a krumpáči je přibili ke stromům v parku. V 90. letech minulého století byla odcizena i kartuš s erbem umístěná nad vchodem.

V horní části obce stojí zřícenina kostela sv. Petra a Pavla. Nejstarší zmínka o něm se nachází v dokumentech wrocławského biskupa z roku 1268, kdy byl kostel ještě dřevěný (obr. 4). Za majitelů rodu von Ryme převedl kníže Jindřich Javorský v dubnu 1318 patronát nad katolickou svatyní řadovým sestrám kláštera Máří Magdaleny z Nowogródce. Majitelé Soboty z toho nebyli zrovna nadšení, neboť tak ztráceli příjmy z církevních důchodů.

Roku 1427 kostel vyloupili a poničili husité. Ve druhé polovině 15. století však lehl popelem také místní dvůr a rod von Ryme investoval do budování nové rezidence.

Podporu nemohly poskytnout ani majitelky kostela – řádové sestry z Nowogródce, protože i jejich klášter byl vypleněn husity. Jisté změny nastaly v 16. století. Roku 1525 přestoupila většina obyvatel Soboty k protestantské víře a od řádových sester gotický stánek vymáhali. Magdalenky však pro nedostatek příjmů předaly kostel za 100 tolarů městské radě ve Lwówku.

Roku 1567 postihla Sobotu morová rána a o tři roky později udeřil do svatyně blesk, jehož následkem vzplála její západní část. Nové podoby se svatostánek dočkal s příchodem dalšího majitele – Zikmunda von Czettritz. Ten nechal u kostela postavit hřbitovní kapli, do níž měli být ukládáni členové jeho rodu. Přírodní síly jsou ale ne-

vyzpytatelné a roku 1611 udeřil do kostela blesk podruhé. Tentokrát finančně pomohl nový dědic Hans von Braun. Investice by se asi vzdal, kdyby tušil, jaké následky bude mít ničení za 30leté války. Ačkoli drtivá většina obyvatel Soboty byla evangelického vyznání, kostel byl roku 1654 navrácen pod správu katolické církve.

V únoru 1945 měli Němci v budově kostela zřízen pozorovací bod. Kostel byl následně vyloupen a poničen a od těch dob nebyl již nikdy opraven. V blízkosti ruin můžete najít několik zachovalých náhrobků bývalých majitelů Soboty.

V těsném sousedství kostela stojí objekt bývalého kláštera sv. Josefa z druhé poloviny 19. století, v němž byl zřízen špitál (obr. 5). Pacienti byli v opatrovnictví řádových sester boromejek. Dnes je budova zasvěcena Svatému kříži a je ve správě kněží Michaelitů. Jako symbol stojí v přílehlé zahradě pískovcová socha archanděla Michaela (obr. 6).

Po prohlídce Soboty se přesouváme do sousední vsi Dębowy Gaj (Dubový Háj, dříve Siebeneichen). V 17. století ves a dvůr obdržela jediná dcera Hanse von Zedlitz a Barbary von Czettritz, jménem

Hedvika. Narodila se roku 1602, ve dvou letech ztratila matku a v roce 1608 zemřel i její otec. Když se r. 1618 provdala za 26letého Heinricha von Reichenbach (1591–1660), bylo jí teprve 16 let. Heinrich pocházel z Ciechanowic (do r. 1945 Rudelstadt), východně od Jelení Hory. Za jeho působení prošel dvůr rozsáhlou rekonstrukcí a budova byla opatřena rodovými erby Zedlitzů a Reichenbachů (obr. 7, 8). Hedvika zemřela při porodu 19. 3. 1621 v 18 letech. Pochována byla na majetku svého muže v Ciechanowicích, kde nechal za svého života zhotovit náhrobek i pro sebe.

Dceru Susanu Barbaru, kterou zemřelá Hedvika přivedla na svět, otec nade vše miloval a nechal palác v Dubovém Háji přizdobit. Měla ho dostat věnem, jako před lety její matka. Dívku vychovávala její teta, která s oblibou česala její dlouhé vlasy. Jednou jí malá Susana říká: „Kdybych zemřela, učeš mě tak, aby moje vlasy byly volně rozpuštěné“. Dívka zakrátko opravdu onemocněla a 25. 8. 1629 zemřela. Tehdy se zemřelé, ještě neprovdané dívky znázorňovaly na náhrobcích s rozpuštěnými vlasy. V případě Susany si kameník dal opravdu záležet: vlasy jí zakrývají ramena a částečně i ruce.

Za 2. světové války, za majitele Theodora Wajtena, zde byly ukryty sbírky z Královské hudební školy ve Wroclawi. Budova zámku ale byla v roce 1945 poškozena a dnes zde najdete jen zarostlé ruiny.

Cestou do devět kilometrů dlouhé obce Pławna vašemu oku jistě neujde barevná socha našeho patrona, sv. Jana z Nepomuku (obr. 9). Stojí za kovovým

později ji opravil jeho potomek Johannes Hoferichter (obr. 12). Po poslední renovaci byla křížová cesta 7. 9. 1994 znovu vysvěcena biskupy Tadeuszem Rybakem a Rudolfem Müllerem.

Vaší pozornosti jistě neujde nová budova sytě oranžového hradu, zvaného „Zamek śląskich legend“ (obr. 13). Pokud s vámi budou děti, můžete pátrání po paměti-hodnostech spojit s rodinným výletem. Uvnitř hradu je strašidelná místnost s loutkami v životní velikosti, které připomínají postavy ze slezských pověstí. Ve stylově upravených srubech najdete

zábradlím mostu přes říčku Srebrna. Název obce je v dokumentech poprvé zmiňován již roku 1244. U domu čp. 171 se nachází největší ze sedmi kaplí, jež stojí v obci; tato je zasvěcena Svaté Trojici. Pěšina, která vede vzhůru od kaple, vás dovede ke kostelu sv. Tekly (obr. 10). První kostel v těchto místech stál od roku 1318 a 45 metrů vysoká věž byla přistavěna roku 1680. Základní kámen ke stávající budově kostela byl položen 28. 3. 1778. Stavba podle plánů zednického mistra Karla Ulbrichta z Lubomierze byla dokončena v roce 1781. V blízkosti kostela se nachází smírčí kříž s vyrytou dýkou, který je spojen s vraždou kněze a jeho služky (obr. 11).

Na zalesněném vršku proti kostelu najdete zastavení křížové cesty, kterou vybudoval v roce 1854 Karl Hoferichter;

ukázky starých řemesel, suvenýry a občerstvení, v jejich průčelí sedí postavy krále a královny. Nechybí ani kolotoč pro nejmenší.

Ze strany od silnice vás přivítá postava Napoleona v nadživotní velikosti, který se svými vojsky v roce 1807 v okolí tábořil. Naproti má sídlo Galerie Miliński, v jejímž sousedství spatříte dřevěné palisádové opevnění. Pár metrů od něj stojí u silnice maketa mohutného jelena (obr. 14).

Z ruchu obce se vydáme po stopách druhého smírčího kříže, tentokrát hodně dobře ukrytého. V poválečné době ho někteří polští badatelé považovali za ztracený. Na západ od horní části Pławne se nachází nevýrazná polní vyvýšenina Masłowiec s nadmořskou výškou 439 m. Na mapách je smírčí kříž

vyznačován po pravé straně polní cesty do Nagórze. Ve skutečnosti tady pod větvemi třešňových stromů stojí železný kříž, na jehož kamenném podstavci je uveden rok 1712 a jméno zhotovitele Gottfrieda Glaubitze (obr. 15). Toto jméno asi pomýlilo tvůrce mapy, poněvadž námi hledaný smírčí kříž je sice spojován se stejným jménem, ale pravděpodobně se jedná o syna či některého jiného rodinného příslušníka zmíněného muže.

K našemu smírčímu kříži je třeba přejít za vrchol Masłowce, kde za zanedbanou

vi se spod dřeva podařilo dostat a zaběhl do vsi pro pomoc. Ves však je příliš daleko, a než se dostavila pomoc, bylo již pozdě. Gottfried nejevil známky života. Bylo mu 36 let a 3 měsíce. Do kříže jsou vytesány iniciály obou bratrů a rok, kdy k nehodě došlo – GFG A 1731.

Z úbočí Masłowce si můžete za zalesněným údolím povšimnout velké budovy. Je to bývalý panský palác v Nagórze, který byl roku 1853 postaven na místě staršího dvora. Po 2. světové válce byl určen k obývání, ale bez údržby chátral. Od roku 2005 je v soukromých rukou (obr. 17).

loukou uvidíte les, na jehož okraji kříž stojí (obr. 16). Od předchozího Glaubitzova kříže je to dobrých 250–300 metrů. Les byl dříve majetkem jistého Huga Waltera a smírčí kříž připomíná tragickou smrt Gottfrieda Glaubitze z usedlosti čp. 357, k níž došlo 20. června 1731. Franz a Gottfried Glaubitzové se toho dne vraceli z práce v lese. Za celý den nadělali mnoho dřeva, a když ho vyváželi z lesa, začal se plně naložený vůz na svahu naklánět. V nestřeženém okamžiku oba bratry dřevo zavalilo. Franzo-

Na severním okraji Golejówa, po pravé straně polní cesty, stojí smírčí kaplička. Pískovcový sloupek s výklenkem připomíná tragickou událost Christopha Scholze z roku 1672 (obr. 18). S těmito kapličkami, z kategorie smírčích, jsem se zatím jinde než ve Slezsku nesetkal. Malý kamenný kříž je posazen při silnici, u dřevěného plotu domu čp. 7 (obr. 19); naproti stojí větší kříž „Ku cti a chvále Boha“ z roku 2001.

Středu obce vévodí kostel sv. Felixe a Adaukta z roku 1784. V jeho okolí můžete zahlédnout několik barevných plastik světců (obr. 20). Před kostelem, v blízkosti kapličky Božského Srdce Páně, stojí pomník z 1. světové války s poškozenou deskou. Silnice č. 297 nás po překonání vrchu Miłęcinka dovede do obce Wojciechów. V porostu kopřiv za kostelem sv. Bartoloměje stojí další ze smírčích kapliček. Pod výklenkem jsou špatně čitelné iniciály a letopočet 1718 (obr. 21). Kostel pochází z let 1786–1789 a některé z těchto letopočtů najdete v klenácích nad vchody.

Jinou smírčí kapličku naleznete při cestě vedoucí od obchodu se smíšeným zbožím (obr. 22). Podle pověsti zde žil mladík, který se měl v brzké době ženit. Jeho vyvolená však krátce před svatbou odešla z domu. Za čas se vrátila zpět ve zbědovaném stavu, vyhladovělá však domů nedošla. Ráno byla u cesty nalezena mrtvá.

Wojciechów je obzvláště „bohatý“ na starodávnou trestnou činnost. Nedaleko odbočky do Lubomierze (dříve Liebenthal) stojí u kmene stromu na zahradě domu čp. 61 malý kamenný kříž (obr. 23). Podle pověsti zde došlo k hádce a následné bitce dvou čeledínů či sousedů, která skončila smrtí obou. Příčinou jejich sporu byl skrojek chleba. Není divu – stalo se to v době moru. Další kamenný kříž stojí při silnici do Lubomierze u dřevěného plotu domu čp. 75 (obr. 24). Zde mělo dojít ke sporu mezi otcem a synem s tragickým koncem. Paradoxem je, že v protější usedlosti o něco později došlo k hádce mezi dvěma bratry nebo švagry. I tato příhoda měla špatný konec. Oba byli řádně posilnění alkoholem a příčinou jejich sporu byla žena. Stát se to ovšem může i dnes...

ZDROJE:

- ŁUCZYŃSKI, Romuald M. *Krzyż pamiątkowy w Pławnej. Sudety*. Roč. 2007, č. 5.
- ŁUCZYŃSKI, Romuald M. *Nieistniejący pałac adjutanta. Sudety*. Roč. 2009, č. 5.
- STANKIEWICZ, Małgorzata. *Był niegdyś Dór. Sudety*. Roč. 2006, č. 1.
- SZCZEREPA, Maciej. *Ślady listy Grundmanna na Ziemi Lwóweckiej. Karkonosze*. Roč. 2005, č. 5.
- WRZESIŃSKI, Szymon. *Pomniki bólu i śmierci. Zabytki dawnego prawa na ziemiach polskich*. Wydawnictwo Replika, 2009.
- WRZESIŃSKI, Szymon, Przemysław POPLAWSKI. *Tragiczne losy kościoła w Sobocie. Karkonosze*. Roč. 2009, č. 2.
- Informační tabule umístěné v terénu.
- wroclaw.hydral.com.pl – obr. 8.

Popisky k obrázkům:

- 1) Dłużec – smírčí kříž u domu čp. 62
- 2) Dłużec – pomník Panny Marie před kostelem
- 3) Sobota – mauzoleum rodu von Nostitz v parku
- 4) Sobota – ruiny kostela sv. Petra a Pavla
- 5) Sobota – klášter sv. Josefa u kostela Svatého Kříže, kde byl zřízen špitál
- 6) Sobota – socha archanděla Michaela v zahradě kostela Svatého Kříže
- 7) Dębowy Gaj – ruiny paláce
- 8) Dębowy Gaj – dobový snímek paláce
- 9) Pławna – sv. Jan Nepomucký na mostě přes říčku Srebrna
- 10) Pławna – kostel sv. Tekly
- 11) Pławna – smírčí kříž u kostela sv. Tekly
- 12) Pławna – křížová cesta
- 13) Pławna – Hrad slezských pověstí
- 14) Pławna – Galerie Miliński, maketa jelena
- 15) Pławna – zarostlý kříž z roku 1712 pod vrchem Masłowiec
- 16) Pławna – smírčí kříž pod vrchem Masłowiec
- 17) Pławna – pohled z Masłowce na palác v Nagórze
- 18) Golejów – smírčí kaple Christopha Scholze z roku 1672
- 19) Golejów – smírčí kříž v obci
- 20) Golejów – kostel sv. Felixe a Adaukta, Panna Marie královna Polska
- 21) Wojciechów – smírčí kaple za kostelem sv. Bartoloměje
- 22) Wojciechów – smírčí kaple u cesty za obchodem
- 23) Wojciechów – smírčí kříž na zahradě domu čp. 61
- 24) Wojciechów – smírčí kříž u domu čp. 75 při silnici do Lubomierze

Kříž na modřínu

Jiří Herčík, Jablonec nad Nisou

Na jedné ze čtvrtěčních schůzek Spolku Patron v roce 2011 jsme se zamýšleli nad plánem činnosti na příští rok. Herbert Endler navrhl, abychom obnovili kříž na modřínu nedaleko Ferdinandova. Torzo kříže bylo na statném stromě ještě patrné. Nachází se nad odbočkou z Viničné cesty do údolí Malého Štolpichu.

Památka byla zřejmě součástí Nové poutní cesty, o které Miloslav Nevrlý píše v knize *Jizerské hory na starých diapozitivěch*. Z knihy cituji: „Dávní poutníci rozvěšili po stromech mnoho křížů a svatých obrázků.“

Nový dubový kříž mi kdysi sehnal švagr v jedné tanvaldské truhlárně, korpus dodal Zdeněk Bláha. Vše bylo připraveno, termín dohodnut. Původní plán, že po

zavěšení kříže provedeme exkurzi údolím Malého Štolpichu, vzal za své z důvodu Herbertova onemocnění.

Protože se konec roku blíží, rozhodl jsem se vše dokončit sám. V sobotu 10. listopadu, za hukotu silného větru v bučinách, nebo spíše vichřice, byl kříž na modřín připevněn. Doufám, že tam nějaký čas vydrží a bude těšit kolemjdoucí poutníky.

Popisky k obrázkům

- 1) Zbytky starého kříže
- 2) Jiří Herčík při montáži kříže
- 3) Celkový pohled na kříž v terénu
- 4) Detail nového kříže

Svěcení Pruského kříže

Zdeněk Buriánek, Český Dub

V sobotu 10. listopadu 2012 ve 14 hodin proběhlo slavnostní vysvěcení Pruského kříže. Svěcení provedl farář Miroslav Maňásek z Českého Dubu. Pan farář se přiznal, že v těchto místech byl poprvé. Nejdříve řekl pár slov k historii a pak kříž vysvětil.

Malé slavnosti se zúčastnilo třicet osob, převážně z blízkého okolí. Mezi hosty byl také starosta Světlé pod Ještědem pan Ing. Tomáš Sluka, za Lesy ČR byl přítomen pan Pavel Bulíř. Obnova kříže proběhla se souhlasem obce Světlá pod Ještědem a Lesů ČR. Na renovaci kříže se podílela parta místních nadšenců, kteří mají vřelý

vztah k drobným památkám a k historii zdejšího kraje. Největší podíl na opravě měli Pavel Pavlů a Lukáš Weisser. Dalšími, kdo přiložili ruku k dílu, byli Vladimír Pavlů, Aleš Weisser a Milan Herbe. Všem patří veliké poděkování za obnovu této památky.

Podle sdělení pana Vladimíra Pavlů rekonstrukce kříže proběhla v červenci letošního roku. Jako materiál na výrobu nového kříže byl použit smrk a modřín, dochovaná postava Krista byla očištěna a dostala zlatý nátěr. Kdysi bývala na kříži ozdobná stříška, ale ta se bohužel do dnešních dnů nedochovala.

Kříž na tomto místě stojí od roku 1905 a tehdy byl posvěcen farářem Vincencem Drbohlavem, který působil na světelské farnosti v letech 1905 až 1919. Později byl kříž

2

několikrát opravován a větší opravy se dočkal v roce 1936. Naposledy ho natřeli asi před patnácti lety chalupáři z blízkého Druzcovy. Pro zajímavost a znalce starých pohlednic uvádím, že tento kříž se objevil i na pohlednicích. Vydavatelem byl Sokol Hoření Paseky, tisk Minerva – Praha.

Pruský kříž se nachází na křižovatce lesních cest mezi Hořeními Pasekami a Druzcovem – žlutě značená turistická stezka od Zvonice kolem Jeřmanské skály, nebo červeně značená stezka Ještěd – Osečná – Hamr.

3

Za poskytnuté informace děkuji rodině pana Vladimíra Pavlů ze Světlé pod Ještědem.

Popisky k obrázkům

- 1) Úvodní slovo pana faráře M. Maňáska
- 2) Účastníci slavnostního aktu, posvěcení obnoveného kříže
- 3) Pavel Pavlů a Lukáš Weisser, kteří mají největší zásluhu na obnovení kříže, a farář Miroslav Maňásek.

Novinky z Lučan

Oldřich Lakomý, Lučany nad Nisou

Nedávno se v Lučanech objevil nový křížek s tabulkou. Projíždíme-li obcí po hlavní silnici směrem na Tanvald, uvidíme ho ve stoupání na Krojčenk, vlevo naproti restauraci Špičák. Křížek byl osazen v místě dopravní nehody se smrtelnými následky, která se stala loňského roku. O život zde přišel Marian Bajzík z Tanvaldu (obr. 1 a 2)

1

Pokud se z Lučan vydáme pro změnu do Horního Maxova (po trase MHD), pak na vrcholu prvního stoupání zahlédneme na pravé straně starý kříž. Kruřifix i žulový podstavec byl letos zrestaurován a jeho okolí pěkně upraveno. Zasloužili se o to místní obyvatelé (obr. 3, 4). Na místě poražených starých stromů byly zasazeny dva nové. Pro porovnání je připojen snímek téhož kříže (obr. 5 – foto O. Simm), pořízený asi v roce 2007.

Pomníčky kolem Černé studnice

Josef Kuna, Tanvald

V sobotu 13. října 2012 se nás na jablonecké vlakové zastávce sešlo postupně osmnáct a dva psi. Po krátkém seznámení s trasou vyrážíme po silnici k lesům nad Jabloncem. Vpravo za lesovnou stojí starý pískovcový kvádr, na který jakýsi citel skupiny Beatles vyryl jméno Johna Lennona. Stalo se tak nedlouho po jeho zavraždění. Pomníček najdeme v lese, malý kousek nad Jabloneckým vyhlídkovým okruhem. My jsme se pak po něm vrátili zpět až k zaniklé sáňkařské dráze. Po ní a kousek po silnici jsme dorazili k pomníčku nadějného fotbalisty Vendy Chuma z Nové Vsi nad Nisou.

Bylo by zbytečné popisovat zde návštěvu všech dvaceti pamětních míst, která se uváděla v pozvánce. Připomenu proto jen ty, které byly navíc.

Mezi Hrdličkovou skálou a Císařskou studánkou, jsme fotografovali opracovaný patník s písmeny KV. Možná, že pamatuje katastrální vyměřování kolem roku 1845. Ve studánce u bývalé vyhlídky Malá skála chyběla voda; ale co, žížeň jsme ještě neměli.

Hledali jsme pak další hraniční znamení desfourského panství pod beranským sedlem a šli jsme po hranici, jak nám to kdysi popisoval Fanda Pavlis, když hledal památku Antona Huška. Čísla vytesaná jakoby raznicí do kamenů se nalézají stále hůř. Jsou poměrně blízko u sebe a jen někdy je u nich i hraniční křížek.

Köglerův úkryt pod Čertovou hlavou jsme si prohlédli jen zdola. K přežení hrany skalní plotny nad trojitým křížem s číslem 9 se nikdo neodvážil. Ale „jeskyně“ je opravdu malá a nezajímavá. Překvapení na nás čekalo za skálou, kde den před sebevraždou vytesal své jméno IVAN – lesní adjunkt Karpíšek. Letos jsem tam našel pokračování vzestupného číslování, číslo 21. To prosím sto metrů vzdušnou čarou od „desítky“. Jedna z účastnic si při fotografování všimla, že vedle jednadvacítky je křížek a necelý metr vedle číslo 22.

Trasa to byla jednoduchá a do závěrečného posezení v Parkhotelu ve Smržovce jsme ušli necelých 17 km. Se znalci, kterých byla v naší skupině převaha, se dobře chodí. Nikdo se neztratil, ba mnohdy již někteří čekali u příštího pomníčku a vzájemně jsme se doplňovali v líčení události, která se zde stala.

Tři dny po této exkurzi jsme se dozvěděli, že se v místě Mužičkovy smrti těží dřevo a obrázek leží na zemi (obr. 4). Jel jsem tam hned s náradím, ale obrázek nebylo kam umístit. Zůstane tam možná jen jeden strom a kolem ještě budou porážet a stahovat klády. Protože se rám obrázku po odtržení z kmene začal rozpadat, vzal jsem památku na záda a na kole s ní odjel do Tanvaldu, abych ji opravil. Na místo dovezu obrázek až na jaře.

Podle popisu Oldy Lakomého jsem se ještě zastavil u křížku neznámého původu (obr. 5), nedaleko závory u posledního telekomunikačního stožáru na Černé studnici. Asi pes...

Popisky k obrázkům

- 1) Účastníci výletu u pomníčku Marie Koldovské
- 2) U informační tabule s obrázkem staré hutě
- 3) U Breuerova pramene
- 4) Obrázek Mužičkovy smrti, po okolní těžbě spadlý na zem
- 5) Křížek neznámého původu

Smírčí kříž 0517 dvakrát jinak

Láda Dědek Řezáč, Tanvald

Poloha při příchodu na místo

Po postavení do správné polohy

Na poznávacím výletě 17. září 2012 v Lužických horách se nám s kamarádem Pepou Joe Kunou při hledání smírčího kříže v obci Studený, na soutoku Studeného a Lipnického potoka, přihodila krátká a úsměvná historka. Po nalezení kříže jsme ho nejprve oba vyfotografovali a shodli se v názoru, že je nějaký jiný, než je prezentován na internetu. Pepa šel prozkoumat okolí a já jsem mezitím kříž měřil a kreslil do notýsku. Přitom jsem si sedl na kříž, který se pode mnou začal houpat.

Když se Pepa vrátil z průzkumu, sdělil jsem mu to. On to potvrdil slovy: „No jo, to je ale divný,“ a vyndal z kapsy natištěný obrázek, který jsme měli s sebou. Zkusil s křížem zalomcovat a ten se převrátil.

Chvíli jsme na to vyjeveně koukali. Pak jsem si všiml jamky asi dva metry od kříže. Ještě že je Pepa při síle. Kříž jsme tedy usadili na původní místo.

Naši akci Pepa ukončil slovy: „A můžeš znovu fotit a měřit...“

PODĚKOVÁNÍ

Občanské sdružení PATRON děkuje firmě

RS Design Roman Světlý, Na Šumavě 44, 466 02 Jablonec nad Nisou

za bezplatné zhotovení informačních tabulek.

Liberecký historický uličník

Libor Bednařík, Liberec

Na členské schůzi Spolku Patron, konané v Jiřetíně pod Bukovou, jsem slíbil, že napíšu bližší informace o aplikaci Liberecký historický uličník. Její zpřístupnění veřejnosti je završením několikaleté práce věnované tomuto tématu.

Prvotním impulsem pro vznik databáze historických názvů Libereckých ulic byly žádosti Němců, kteří byli po válce odsunuti z Liberce a potřebovali doložit místo narození. Řada z nich totiž během odsunu přišla o některé své doklady. Týkalo se to především tehdejších dětí. Doklady jim později chyběly při vyřizování žádosti o důchod.

Tyto požadavky se začaly objevovat v roce 1996. V té době jsem pracoval na Magistrátu města Liberec ve funkci správce městského geografického systému a později vedoucího odboru městské informatiky. Měl jsem tedy profesně blízko k datům o území města. Na pokyn tehdejší vedoucí správního odboru Bilkís Novákové jsem začal na vytváření databáze pracovat. Že se názvy ulic a veřejných prostranství v Liberci měnily více než často, to jsem věděl. Ale že Liberec je městem, kde se politické změny projevovaly v tomto ohledu opravdu tak hodně, mne přeci jen překvapilo.

Přibližně do roku 1925 se udržovaly původní názvy ulic, často připomínající prvního osadníka lokality. Celá řada ulic byla také pojmenována po významných německých umělcích. V roce 1925 vyšel zákon, který stanovil, že v obcích s názvy ulic v jiném než českém či slovenském jazyce mají být ustanovena i česká či slovenská pojmenování a mají být používána v úředním styku. V Liberci se však dařilo tento zákon ignorovat, český název v té době dostaly jen nejvýznamnější ulice a veřejná prostranství.

S nástupem nacismu došlo k přejmenování celé řady významných ulic a náměstí. Ty nyní nesly jména vedoucích představitelů třetí říše. Většina Čechů z města odešla do vnitrozemí a těch několik českých názvů platných do té doby ztratilo svůj smysl. V roce 1939 také přestal být Liberec relativně malým městem obklopeným mnoha dalšími obcemi či městy. Vznikl tzv. Velký Liberec a k tehdejším pěti městským čtvrtím rázem přibýlo dalších jedenáct. V souvislosti s tím byl vytvořen i první oficiální číselník libereckých ulic. Tento číselník se v Liberci dodnes udržuje a liberecké číslo ulice se uvádí na tabuli s názvem ulice.

Po skončení války nastala poměrně rychlá a téměř totální výměna obyvatelstva. Německé názvy ulic a veřejných prostranství bylo třeba nahradit českými. Při hledání nových českých jmen bylo často vycházeno z původního názvu německého, překlad byl ale v některých případech až příliš volný nebo i nepřesný. Již v říjnu 1945 vyšel Liberecký uličník, který uváděl mnohé historické názvy a současně i platný název český. K němu byl vydán i první český plán města. V té době měl Liberec asi 650 ulic a náměstí.

V příštích letech se Liberec rozšiřoval o další městské části. Tím přibývalo i ulic, které bylo třeba pojmenovat. Po roce 1989 Liberec naopak o čtyři městské části přišel. Obce, jež byly do Liberce začleněny jen několik let předtím, se rozhodly osamostatnit.

V poválečné historii se v souvislosti s významnými politickými změnami ulice přejmenovávaly hned několikrát. Nejvýraznější to pochopitelně bylo v letech 1948, 1968 a 1989 či těsně po nich. V současné době má Liberec přibližně 1050 ulic.

Od počátku tvorby databáze jsme ji průběžně poskytovali pro potřeby magistrátu, a to i poté, kdy jsem na něm od roku 1999 nepracoval. V roce 2008 jsem práci na databázi ukončil a už ji jen občas dle potřeby koriguji.

Informace jsem nasbíral z asi 60 knih o Liberci a zhruba 50 městských plánů z různých dob. Databázi následně kontroloval Ing. Lubor Franců, který ji doplnil o nejnovější ulice a nyní provádí průběžnou aktualizaci. Asi před dvěma lety byla databáze poskytnuta i pro potřeby městského informačního centra.

Knižní vydání databáze by bylo sice lákavé, ale sotva reálné. Kupců tak speciálně zaměřené knihy by se asi našlo příliš málo, a tak by se tisk sotva vyplatil. Proto se stalo našim cílem zpřístupnění databáze veřejnosti. Toho se podařilo dosáhnout 30. října 2012 prostřednictvím portálu GIS Maruschka v jeho veřejné části, která je dostupná všem občanům.

K aplikaci se lze dostat buď přes webové stránky města Liberec <http://www.liberec.cz> volbou Praktické informace – Mapový portál (GIS) – Aplikace MARUSCHKA (témata), nebo přímo na <http://marushkapub.liberec.cz/>.

Lokalizace ulice je přístupná v tématech Atlas čísel popisných a Historické mapy. Lokalizační dotaz se zadává v záložce Dotaz. Lze se dotazovat na aktuální (Najdi ulici) i historické názvy (Najdi ulici podle historického názvu). Poklepáním na ikonu „i“ za názvem ulice lze zobrazit celý sled jejích názvů.

Pro zajímavost je třeba uvést, že historický uličník je zpracován i pro Jablonec nad Nisou. Jeho autorem je Mgr. Ivo Šafařík, jenž měl toto téma původně jako diplomovou práci. Přístup je také v tomto případě prostřednictvím webu města. Byla sice zvolena jiná forma, ale výstup je pro potřeby zjištění starých názvů zcela postačující. Jablonecký historický uličník je dosažitelný na webu <http://www.mestojablonec.cz/> volbou Mapy – Jablonecké ulice – Historické ortofotomapy, nebo přímo na <http://www.mestojablonec.cz/cs/mesto/jablonecke-ulice.html>.

Jsem rád, že se mohu se členy Spolku Patron podělit o radost z dokončeného díla a jeho poskytnutí veřejnosti. Věřím, že alespoň některé z vás zaujme a snad vám bude i k užítku.

Pochopitelně, že za všechny nedostatky tohoto díla jsem jako jeho autor zodpovědný. Budu proto rád, když mne na ně upozorníte.

Ze vzpomínek pamětníků

Hynek Farský, Větrov u Frýdlantu v Čechách

V květnu 2001, nedlouho po skončení frýdlantských Valdštejnských slavností, přišla k panu Willy Effenbergrovi návštěva. Tohoto známého představitele frýdlantských turistů navštívil manželský pár Reilových z německého Greizu. Paní Anní se představila jako vnučka dřevorubce Karla Neumanna, jehož pomníček stojí v zákrutu řeky Smědé na Hartě, a požádala o doprovod na místo skonu svého dědečka. Cestou vzpomínala a vyprávěla o svém dědečkovi. Zde je několik postřehů z těchto vzpomínek:

„Můj dědeček, Karl Neumann, pocházel z Poustky čp. 51; byl zemědělcem a rovněž dřevorubcem v lesích hraběte Clam-Gallase. Na první jarní den, 21. března 1928, se prováděla holoseč na Hartě v zákrutu řeky Smědé, v místě zvaném „Wildkammer“. Při kácení 80centimetrového dubu se strom zaklesl do smrku a dělníci se ho snažili kmitáním shodit. Konečně se jim to podařilo, dědeček chtěl uskočit, zakopl však o pařez, upadl a padající kmen jej zasáhl do břicha. Zranění bylo natolik vážné, že za krátký čas na místě zemřel. Na památku této tragické příhody byl zhotoven pomníček.

Po mnoha letech došlo ke zvětrání a poškození pomníčku. Záhadně zmizela i plechová tabulka. Frýdlantští rodáci – Josef Simon, Alfred Wildner a Karl Winter – se rozhodli toto pietní místo opět zvelebit. Jednoho dne naložili na kárku cement a potřebné nářadí a vydali se na Hartu. Písek a vodu poskytl řeka Smědá a pan Wildner zasadil novou, vlastnoručně vyrobenou, pamětní desku.

Zdroj:

EFFENBERGER, W. *Z historie jednoho pomníčku. Frýdlantský zpravodaj*. Ročník 2001, č. 9, str. 10.

Neumannův pomníček na jaře 2012

Foto: O. Simm

Rohanův odpočinek – Rohans Ruhe

Michal Vrbata, Rychnov u Jablonce nad Nisou

Kopanina, Dubský les – jednou z památek na působení šlechtického rodu Rohanů v našem kraji je novogotický pomník nacházející se v hlubokém lesnatém údolí mezi Kopaninou a Malou Skálou.

Pomník byl postaven roku 1847 na pozemcích panství Český Dub, které v roce 1838 koupil Camillus Philipp Joseph Idesbald kníže von Rohan, vévoda von Montbazon, vévoda von Bouillon, kníže von Guéméné, Rochefort a von Montauban, rytíř řádu Zlatého rouna (* 19. prosince 1801, Brusel – † 13. září 1892, Sychrov).

Na nevýrazném pahorku na jižní straně údolí byla postavena malá lovecká chatka a v její blízkosti pomník a kamenný stůl. Pomník nese v přední části poškozený nápis „Rohans Ruhe“, na zadní straně „Errichtet im Jahre 1847“, na podstavci pak F:W:Böhm Förstdirigent / Johann Vordner „Revierförster“ (Johann Vordner byl knížecí polesný).

K chatce a pomníku byl vybudován lovecký chodník, který ve své první části procházel sousedním Maloskalským panstvím, jež po smrti zakladatele zdejšího pantheonu, Franze Zachariase, šlechtice Römische (* 12. prosince 1757, Mikulášovice – † 6. listopadu 1832, Malá Skála) vlastnil jeho bratr Johann Karl Emmanuel Römisch (* 7. března 1778, Mikulášovice – † 30. října 1853, Malá Skála). Na lovecký chodník se dostaneme z rozcestí u západního okraje Römischova

pantheonu; pod skálou Morar odbočuje neznačená stezka severozápadním směrem pod skalním hřebenem Krkavčiny do údolí. V místě, kde chodník přetínala dnes zaniklá lyžařská sjezdovka (Střecha), se tento stáčí k severu a posléze mizí v bujném podrostu. Pokud udržíte správný směr, pak asi po 150 metrech narazíte uprostřed mláží na pomník, kamenný stůl a základové kameny lovecké chatky (dřevěná chatka stávala ještě na počátku 90. let 20. století).

Popisky k obrázkům

- 1) Pomník v Dubském lese dnes obklopuje nepřehledná houština, kvůli které je jeho hledání obtížnější
- 2) Zadní strana pomníku s dochovanými nápisy
- 3) Kamenný stůl stojí v sousedství pomníku
- 4) Camillus Philipp Joseph Idesbald kníže von Rohan
- 5) Erb šlechtického rodu Rohan–Rochefort

Zdroje:

DURYCH, Václav. *Z Českého ráje*. Hradec Králové, 1886.

<http://nebesky.tripod.com/rohan/index.html>

Osudy zámku v Pobiedné a jeho majitelé

Jiří Pavelka, Raspenava

Pod severními svahy Jizerských hor, v údolí říčky Łużyce, při samé hranici s Čechami, vznikla někdy ve 13. století malá osada nazvaná Meffersdorf (dnes Unięcice). Ve vsi po dlouhá léta nestálo žádné panské sídlo. Do roku 1592 ves patřila pod správu pánů z rodu von Üchtritz z gotického hradu, jehož kamenné zdi se vypínají vysoko nad břehy potoka Brušník v nedaleké vsi Świecie (obr. 1).

Jeden z představitelů rodu von Üchtritz, Hans, vybudoval na přelomu 16.–17.

století první dvůr v renesančním slohu. Jelikož Hans von Üchtritz zemřel roku 1592 jako bezdětný, byl majetek Meffersdorf převeden na boční větev rodu von Üchtritz z Osterholzu, který jej vlastnil do roku 1638. Dne 2. srpna 1651 dvůr pohltily plameny, vzplanuvší díky neopatrnému zacházení služebního personálu s ohněm, když v kuchyni připravovali potravu pro evangelické uprchlíky z Čech.

Roku 1658 získal majetek koupí za 9 000 tolarů Wigand z Gersdorfu, jenž uprchlíkům poskytoval azyl. Za jeho působnosti se ves rozrůstala a zkvétala. Na spáleništi vybudoval roku 1660 nové sídlo, ves získala roku 1679 městská práva, která vytrvala do roku 1815 a také název obce, byl podle horlivého majitele, pozměněn na Meffersdorf-Wigandsthal. Roku 1686 sídlo obdržel Karl Ernst von Gersdorf. Ten se chtěl naplno věnovat vojenské službě, a tak ho roku 1690 prodal za 50 000 tolarů svému bratrovi Christophu Gottliebovi. Karl Ernst padl roku 1702 v bitvě pod Pińczowem jako

plukovník sasko-polských dragounů ve službách krále Augusta II. Silného. V letech 1712–1749 sídlo vlastnil Wolf Adolf von Gersdorf, po něm až do roku 1756 Rudolf Ernst, bratranec Christopha Gottlieba; poté majetek přešel na jeho bratra Adolfa Traugotta.

Nový majitel dal roku 1764 zbořit staré sídlo a 22. června roku 1767 položil základní kámen k nové rezidenci, která

byla dokončena o čtrnáct měsíců později (obr. 2). Drobné dokončovací práce probíhaly ještě počátkem 70. let 18. století. Stavba byla provedena podle projektu Conrada Gotthelpha Rotheho, dvorního stavitele z Drážďan.

Adolf Traugott von Gersdorf byl významnou postavou nejen v Lužici. Narodil se 20. března 1744 do šlechtické, velmi zámožné hornolužické rodiny. Za jeho dětství probíhala sedmiletá válka, již trpěla i Lužice. Po jejím skončení odešel ve svých 19 letech do Lipska, kde na univerzitě studoval přírodní historii, ekonomiku, matematiku, fyziku a historii literatury. Během výpravy do Alp roku 1786 obohatil svou sbírku minerálů, která patřila k nejcennějším v Prusku. Byl snad i očitým svědkem dobytí vrcholu Mont Blancu Dr. M. G. Paccardem, vše sledoval skrze skla svého dalekohledu.

Roku 1789 se v Meffersdorfu usadil nastálo a oddával se zde svým oblíbeným vědám a správě majetku. V přilehlém pivovaru začal s vařením piva podle anglického vzoru (obr. 3). Ve druhé polovině 18. století v okolí zámku založil park v anglickém stylu o rozloze 6,67 ha. V jižním vyvýšeném rohu parku nechal roku 1799 vybudovat Zelený letní domek (Grünes Sommerhaus), nazvaný podle barvy střechy (obr. 4). Altán majiteli sloužil k pozorování okolních hřebenů hor, astronomickým studiím a pozorování hvězdné oblohy. Zabýval se také vším, co se týkalo elektřiny. V zámku si zřídil laboratoř s přístroji, které mu při vědě byly nápomocné. Na zakázku si je nechal zhotovit od holandských a anglických firem. Jeden takový experiment ho málem stál život. Bylo to 27. 8. 1800, když v Zeleném altánu sledoval za bouřky elektrické výboje. Do altánu sjel blesk, avšak učenci se naštěstí nic nestalo, takže mohl celou událost zdokumentovat. Snad mu tato nehoda pomohla, aby se později stal prvním konstruktérem hromosvodu ve Slezsku a části Saska. Jeho zásluhou byly hromosvody umístěny např. na zámku v Radomierzycích, na cukrovar v Jelení Hoře nebo na kostel v Gryfówě Śląském.

V zámeckých pokojích hostil Adolf Traugott von Gersdorf i řadu umělců, kteří se léčili v nedalekých lázních Flinsberg (Świeradów Zdrój); byli mezi nimi zejména malíři, jimž byly okolní hory inspirací. V roce 1800 přijel do Flinsbergu John Quincy Adams (v letech 1825–1829 prezident Spojených států), aby se s učeným géniem potkal. K setkání ale nedošlo.

K astronomickému bádání často využíval okolní hory, např. Smrk nebo Czernia-wskou Kopu. Když mu už ke stáří zdraví nesloužilo natolik, aby zdolal táhlé stráně hor, využíval k bádání Zelený altán.

Ten však byl svou polohou k pozorování nedostačující, a proto nechal v letech 1803–1804 postavit za 6 000 tolarů nad osadou Neu Gersdorf (Gierałtówek) astronomickou observatoř nazývanou Mon Plaisir (obr. 5). Dne 15. srpna 1822 se z věže rozhlížel i třetí syn pruského krále, princ Karl.

Když Adolf Traugott von Gersdorf 16. června 1807 zemřel a byl pochován na místním hřbitově (obr. 6 – náhrobek byl k 200. výročí jeho úmrtí v roce 2007 obnoven), zdědil majetky vnuk jeho sestry Karl Heinz. Ten je roku 1823 prodal Viktoru Amadeovi, lankrabímu hesens-kému, z Rothenburgu a Ratiboru. Od roku 1830 do roku 1856 byl držitelem majetku hrabě Ernst von Scherr-Thoss z Dobré, za jehož působení v roce 1830 prošel zámek rozsáhlou rekonstrukcí a modernizací. Roku 1850 dal rovněž zrekonstruovat astronomickou věž. Od roku 1856 se na dalších dvacet let stal majitelem zeť předešlého, Gustav Theodor baron von Saldern-Plattenburg, starosta města Lauban (Lubaň). Po něm majetek získal na pouhý rok baron Ernst von Saldern a na další rok jeho syn stejného jména.

Roku 1878 se stal majitelem vrchní dodavatel císařského dvora Joseph Robrecht z Berlína, který roku 1885 věž Mon Plaisir otevřel pro veřejnost jako rozhlednu a od roku 1886 věž nesla nové jméno na počest císaře Wilhelma I. Od roku 1889 deset let spravoval majetek jeho syn Albrecht a po něm jeden rok bylo jmění v držení jeho dědiců, jejichž jména nejsou uvedena. V letech 1900–1902 Otto Czarnowsky, do roku 1903 majetek připadl Zemské bance v Berlíně, od níž ho získal kníže Christian Kraft von Hohenlohe-Oehringen. Posledním majitelem zámku byl do konce druhé světové války kníže Max Hugo von Hohenlohe-Oehringen.

Po válce v zámku sídlil Státní vzdělávací institut pro mládež a později péči převzal úřad města v Lešné. Roku 1962 byla provedena rekonstrukce objektu a o dvacet let později, v roce 1982, byl palác poškozen požárem. Toho roku byla započata i další rekonstrukce budovy, která však nebyla dokončena. Zakryta byla střecha a některé dřevěné stropy byly nahrazeny železobetonovými. Zámek tak zůstal v zanedbaném stavu a chátral. Nyní je v soukromém vlastnictví (obr. 7).

Zdroje:

BENA, Waldemar, Andrzej PACZOS. *Dolina rzeki Kwisy*. Lubań, 2000.
ŁUCZYŃSKI, Romuald M. *Pałac uczzonego. Sudety*. Roč. 2007, č. 8, str. 18.
wroclaw.hydral.com.pl – obr. 2, 5.

Popisky k obrázkům:

- 1) *Swiecie – zřícenina hradu*
- 2) *Pobiedna – dobový snímek zámku*
- 3) *Pobiedna – ruiny pivovaru*
- 4) *Pobiedna – zámek, Zelený altán (ruina)*
- 5) *Pobiedna – dobový snímek observatoře Mon Plaisir, věž nesla jméno císaře Viléma I.*
- 6) *Pobiedna – náhrobek Adolfa Traugotta von Gersdorf*
- 7) *Pobiedna – zámek, současný stav*

PF 2013

*Radostné prožití vánočních svátků a šťastný vstup
do nového roku 2013 přeje Spolek Patron
nejen svým členům, ale i všem sponzorům a příznivcům.*

*Jménem našeho sdružení děkujeme za projevenou
přízeň a doufáme, že nám ji zachováte i nadále.*

Výbor Spolku Patron

Patron

**Informace přátel drobných památek
Jizerských hor č. 4/2012 (23. ročník)**

Vydává Spolek PATRON, občanské sdružení se sídlem: Jiřetín pod Bukovou 104, Albrechtice v Jizerských horách, PSČ 468 43, IČO-64669807, bankovní spojení Fio banka Jablonec n. Nis., číslo účtu: 2900124622/2010, www.spolekpatron.bdnnet.cz, šéfredaktor: Günter Menzel, vydávání občasníku PATRON je povoleno OkÚ – Jbc – 941/34, výtisk je neprodejný a slouží výhradně pro vnitřní potřebu sdružení a jeho členů! Příspěvky, články a fotografie do dalšího vydání zašlete nejpozději do 1. 3. 2013 na adresu: Günter Menzel, Na Skřivanech 552, 460 15 Liberec 15 nebo **mailem: gmenzel@seznam.cz**

Grafická úprava a tisk:

reklama-4u.cz
reklamní agentura

e-mail: info@reklama-4u.cz
www.reklama-4u.cz